

Rezerwat przyrody

Kawęczyn

Olszynka

Grochowska

Mazowieckie rezerваты przyrody

Pierwsze działania mające na celu tworzenie rezerwatów przyrody w województwie mazowieckim podejmowano już w latach 30. XX wieku, kiedy powołano rezerwat Las Wawerski obejmujący m.in. teren dzisiejszego rezerwatu im. Króla Jana Sobieskiego. Po wojnie, w 1952 roku, w Nadleśnictwie Mińsk powstał rezerwat Jedlina z cennym stanowiskiem jodły pospolitej. W tym samym roku na terenie Nadleśnictwa Drewnica tą formą ochrony objęto fragment lasu mieszanego (rezerwat Dębina), a w samej Warszawie ustanowiono rezerwat im. Króla Jana Sobieskiego w dzisiejszym kształcie. Obecnie Mazowsze ze 189 rezerwatami przyrody o łącznej powierzchni blisko 19 000 ha jest rekordzistą w Polsce. Rezerваты są tworzone w celu zachowania najcenniejszych, mało zmienionych działalnością człowieka, zróżnicowanych ekosystemów. Najwięcej z nich w naszym regionie obejmuje obszary leśne, takie jak bory, łęgi, olsy i grądy. Inne chronią fragmenty nieuregulowanych koryt rzecznych, torfowiska (niskie, przejściowe, wysokie), utwory geologiczne, zbiorniki wodne, w tym m.in. jeziora, takie jak Szczawińskie, Czerniakowskie czy Drzezno, ale również ekosystemy półnaturalne – łąki, murawy, pastwiska. Rezerваты są także tworzone w celu ochrony stanowisk rzadkich gatunków fauny i flory, np. wiciokrzewu pomorskiego w rezerwacie Biele Chojnowskie, żółwia błotnego w rezerwacie Borowiec, ptaków siewkowych m.in. w 13 „wiślanych” rezerwatach.

Największym rezerwatem na Mazowszu jest położony w Warszawie Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego (ponad 903 ha powierzchni), chroniący rozległy kompleks leśny. Najmniejszym – Sadkowice, który został utworzony na części malowniczego wąwozu o powierzchni 0,9 ha, w gminie Solec nad Wisłą. Ochronie podlega tu unikatowe na Mazowszu stanowisko roślinności stepowej tzw. stepu kwietnego, z takimi gatunkami, jak len złocisty, aster gawędka, dzwonek syberyjski, zawilec wielkokwiatowy, wisienka stepowa.

Więcej informacji na temat mazowieckich rezerwatów przyrody można znaleźć w serwisie internetowym Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie <http://warszawa.rdos.gov.pl/rezerваты-przyrody>

Kawęczyn

Rezerwat przyrody Kawęczyn chroni niewielki fragment lasu położony na terenie Warszawy, w Dzielnicy Rembertów, pomiędzy ruchliwymi ulicami Marsa i Żołnierską oraz linią kolejową Warszawa – Siedlce. Pomimo takiej lokalizacji jest to cenny przyrodniczo obszar, w którym stwierdzono ponad 60 gatunków ptaków, w tym 16 tzw. dziuplaków budujących swoje gniazda w dziuplach drzew. Do najciekawszych

Rodzina dzięciołów czarnych

przedstawicieli awifauny lęgowej można zaliczyć kukułkę, puszczyka, dzięcioła czarnego oraz dzięcioła średniego. O różnorodności flory świadczy obecność około 150 gatunków roślin naczyniowych, w tym ponad 30 drzew i krzewów.

W rezerwacie dominują około 60-letnie drzewostany, które w znacznej części powstały w wyniku powojennych zalesień nieużytków i gruntów rolnych. Ich najcenniejsze fragmenty przypominają świetliste dąbrowy i są miejscem występowania ciepłolubnych gatunków roślin runa, które można obserwować przede wszystkim w południowej części rezerwatu. Świetliste dąbrowy to lasy, które w większości zostały ukształtowane w wyniku działalności człowieka polegającej m.in. na zbieraniu chrustu i żołądzi, wygrabianiu ściółki leśnej, wypasie zwierząt gospodarskich (bydło, kozy i świnie). Taki sposób użytkowania spowodował ograniczenie warstwy krzewów, a tym

samym umożliwił powstanie dogodnych warunków świetlnych i termicznych na dnie lasu. Rośnie tu miodownik melisowaty, który występuje głównie w Europie centralnej i południowej, w Polsce osiagając północną granicę zasięgu, dzwonek boloński o niebieskich kwiatostanach, pięknie kwitnąca choć trująca naparstnica zwyczajna – roślina powszechna

Miodownik melisowaty

w górach, ale rzadko występująca na nizu, lilia złotogłów, zapylana wyłącznie przez motyle oraz pięciornik biały i groszek skrzydlasty.

Lasy z runem bogatym w gatunki ciepłolubne, to widok coraz rzadszy zarówno na Mazowszu, jak i w skali całego kraju. Ich zanikanie związane jest z odejściem od tradycyjnego sposobu użytkowania gruntów, czego efektem jest bujny rozwój podszy-

tu i podrostu, tj. warstwy krzewów i niskich drzew takich gatunków, jak grab zwyczajny, klon pospolity czy leszczyna pospolita. To w konsekwencji powoduje zacienienie wrażliwych na brak światła ciepłolub-

We wnętrzu rezerwatu

nych i światłożądnych roślin runa i zanik ich stanowisk. A warto wiedzieć, że są to w większości rośliny objęte ochroną gatunkową, w rezerwacie Kawęczyn będące celem ochrony.

Zachowanie stanowisk gatunków ciepłolubnych wymaga ciągłej ingerencji człowieka w postaci zabiegów z zakresu ochrony czynnej. Prace, które są realizowane m.in. w rezerwacie Kawęczyn, polegają na redukcji podszytu i eliminacji gatunków obcych ekologicznie i geograficznie. W efekcie dotychczas przeprowadzonych działań ochronnych w Kawęczynie poprawione zostały warunki świetlne i termiczne runa, a przez to spowolniony został zanik roślin charakterystycznych dla tego cennego siedliska.

Mimo niewielkiej powierzchni rezerwat jest dobrym miejscem na spacer i chwile relaksu dla okolicznych mieszkańców. Ścieżkę przebiegającą przez środek rezerwatu udostępniono do ruchu pieszego i rowerowego. Dzięki temu każdy może tu odpocząć od zgiełku warszawskich ulic, podziwiając piękno przyrody.

Olszówka Grochowska

Niedostępny, zabagniony, okresowo podtopiony teren porośnięty lasem olszowym, zwanym potocznie lasem na kępach lub lasem na wodzie. Tak w czasach historycznych wyglądał obszar dzisiejszego rezerwatu. Z czasem, w wyniku wycinki, teren leśny został zastąpiony przez podmokłe łąki porastające torfowiska niskie. W lutym 1831 roku stoczono tu jedną z największych bitew powstania listopadowego. W 1936

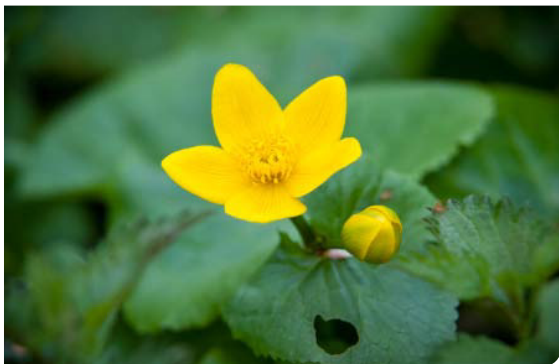
Drzewostan rezerwatu

roku podjęto decyzję o ponownym zalesieniu tego terenu w celu przywrócenia dawnych wartości przyrodniczych. O wydarzeniach, które miały tu miejsce blisko 200 lat temu, przypomina pomnik, a rezerwat stał się chętnie odwiedzanym miejscem pamięci narodowej.

Przeprowadzone po II wojnie światowej inwestycje infrastrukturalne, obejmujące budowę linii kolejowych i kanału melioracyjnego, doprowadziły do częściowego osuszenia obszaru objętego obecnie ochroną. Dominującym typem lasu są dzisiaj grądy, które rosną w najwyższych położonych fragmentach rezerwatu. W miejscach, gdzie niegdyś występowały torfowiska, wykształciły się czarne ziemie. Tu w obniżeniach terenu występują łąki olszowo-jesionowe, a w niewielkich, najbardziej podmokłych częściach rezerwatu olsy charakteryzujące się bardzo dużym bogactwem gatunkowym runa. To lasy wyróżniające

się tzw. kępkowo-dolinkową strukturą. U podstaw drzew tworzą się małe wysepki (kępy), a przestrzenie pomiędzy nimi zajmuje teren podmokły. Blisko pni drzew i na szczytach kęp rosną krzewy i rośliny zielne, paprocie oraz mchy. Zagłębienia terenu porastają rośliny szuwarowe, takie jak knieć błotna (powszechnie nazywana kaczeńcem), turzyce (w lecie mogące się rozrosnąć do postaci dużych rozet) oraz kosańce zachwycające od maja do lipca żółtymi kwiatami. Ogólnie na terenie rezerwatu opisanych zostało 136 gatunków roślin naczyniowych, w tym 24 gatunki drzew i 16 krzewów.

Realizowane w pierwszej połowie XX wieku nasadzenia prowadzone były głównie z wykorzystaniem tzw. gatunków pionierskich, takich jak sosny i brzozy. Są to rośliny lekkonasienne, których nasiona dzięki podmuchom wiatru mogą przenosić się na znaczne odległości. Duża liczba nasion, niewielkie wymagania siedliskowe oraz szybki wzrost spowodowały, że drzewa te w krótkim okresie objęły we władanie łąki. Z czasem, w wyniku naturalnej sukcesji, posadzone sosny i brzozy zaczęły usychać, ustępując miejsca drzewom właściwym dla siedliska, przede wszystkim dębom, klonom, grabom, olszom, jesionom. Dzisiaj

Kniew błotna - kaczeńiec

rezerwat jest dobrym miejscem do obserwacji naturalnych procesów związanych z powrotem dawnych typów lasów na swoje miejsce – przyroda powoli, ale skutecznie wprowadza swój ustalony porządek. W rezerwacie Olszynka Grochowska, w obrębie

istniejących tu kanałów melioracyjnych, siedlisko znalazły bobry nazywane inżynierami środowiska. Są one największymi w Europie i jednymi z największych na świecie przedstawicielami gryzoni. Budując tamy i piętrząc wodę powodują powstawanie mikrosiedlisk stanowiących środowisko życia wielu gatunków zwierząt, jak chociażby płazów. Przyczyniają się do zwiększenia retencji wody w lasach, co jest bardzo korzystnym zjawiskiem, szczególnie w kon-

Lasy łęgowe nad kanałem melioracyjnym

tekście utrzymujących się w ostatnich latach susz. Bobry, choć z natury bardzo płochliwe, w poszukiwaniu terenów dogodnych do osiedlenia coraz częściej pojawiają się na obszarach sąsiadujących z użytkowanymi przez ludzi. Ich działalność powoduje w niektórych miejscach konflikty z gospodarką człowieka. Pogodzenie ochrony różnych elementów środowiska i interesów ludzi bywa trudnym wyzwaniem, wymagającym poszukiwania kompromisowych rozwiązań. Najpoważniejszym zagrożeniem dla rezerwatu jest neofityzacja, czyli pojawianie się gatunków roślin obcych ekologicznie (niezgodnych z siedliskiem) i geograficznie (niewystępujących naturalnie w Polsce). Problemem jest w szczególności ekspansja dębu czerwonego i klonu jesionolistnego. Niekorzystnym zjawiskiem jest także wciąż zbyt duży udział sosny zwyczajnej – gatunku wprowadzonego w wyniku sztucznych nasadzeń, niezgodnego z siedliskiem. Jej obecność powoduje zakwaszenie wierzchnich warstw gleby i zmianę składu gatunkowego runa.

Jednym z działań ochronnych w celu zahamowania niekorzystnych procesów obserwowanych w odradzających się grądach, łągach i olsach może być zatem systematyczne usuwanie sosny, dębu czerwonego i klonu jesionolistnego.

Priorytetem ochrony jest zachowanie drzewostanu wraz z zachodzącymi w nim procesami naturalnymi jako miejsca, w którym rozgrywały się istotne dla historii Polski wydarzenia. Odwiedzając rezerwat należy pamiętać, że w trakcie walk pod Olszynką Grochowską w 1831 roku śmierć poniosło około 17 000 żołnierzy. Wspaniała postawa polskiej armii powstańczej udaremniła zamiary wojsk rosyjskich, zatrzymując je na przedpolach Pragi, a w efekcie uniemożliwiając szturm na Warszawę. Turystom i okolicznym mieszkańcom przypomina o tym napis na tablicy umieszczonej na pomniku znajdującym się

Żerujący bóbr europejski

w rezerwacie: *Przechodniu powiedz współbraciom, że walczyliśmy mężnie i umierali bez trwogi, ale z troską w sercu o losy Polski, losy przyszłych pokoleń – o Wasze losy. Ku czci Bohaterów Olszynki Grochowskiej poległych dnia 25.02.1831 r.*

Mając na uwadze historyczne uwarunkowania utworzenia rezerwatu, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie w 2016 roku udostępnił mieszkańcom Warszawy około 4 km szlaków pieszych. Dzięki temu możliwe jest spacerowanie po rezerwacie i poznawanie wartości przyrodniczych oraz historycznych tego miejsca.

Wydawca:

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie

e-mail: warszawa@rdos.gov.pl

www.warszawa.rdos.gov.pl

Teksty:

Sławomir Bełko, Marcin Kalbarczyk

Korekta merytoryczna:

Adam Dmoch, Marcin Kalbarczyk, Arkadiusz Zakrzewski

Koordinacja projektu:

Agata Antonowicz

Fotografie:

Łukasz Olszewski, Marcin Kalbarczyk, Bogdan Kaźmierczak,
Archiwum RDOŚ w Warszawie

Projekt i skład:

Łukasz Olszewski

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
www.wfosigw.pl

ISBN 978-83-64923-20-3

Rezerваты przyrody w Warszawie

Jednym z elementów wyróżniających Warszawę spośród innych dużych miast Europy i świata jest bogactwo przyrodnicze, znajdujące odbicie m.in. w rekordowej liczbie rezerwatów przyrody. W granicach stolicy ustanowiono 12 rezerwatów przyrody, w obrębie których ochronie podlega powierzchnia około 1747 ha: Bagno Jacka (najmniejszy – 19,45 ha), Jezioro Czerniakowskie, Kawęczyn, Las Biełański, Las Natoliński, Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego (największy – 903 ha), im. Króla Jana Sobieskiego, Ławice Kiełpińskie, Morysin, Olszynka Grochowska, Skarpa Ursynowska i Wyspy Zawadowskie. Tuż za granicami Warszawy znajdują się także takie rezerваты, jak Kalinowa Łąka, Łosiowe Błota czy Stawy Raszyńskie.

Ochrona stołecznych rezerwatów niesie ze sobą wiele wyzwań. Położenie w granicach dużego miasta stwarza coraz więcej zagrożeń, których eliminacja niejednokrotnie jest trudna do realizacji i często wymaga kompromisów pomiędzy oczekiwaniami społecznymi a ochroną przyrody sensu stricto. Postępująca zabudowa terenów wokół rezerwatów, coraz większa presja mieszkańców szukających wytchnienia od miejskiego zgiełku, zanieczyszczenie środowiska oraz niekorzystne zmiany stosunków wodnych spowodowane rozwojem miasta, to tylko niektóre z nich. Jednym z istotnych elementów ochrony tych najcenniejszych fragmentów środowiska jest świadomość walorów przyrodniczych i ograniczeń wynikających z konieczności ich ochrony przez korzystających z tych terenów. Pamiętajmy o tym, że rezerваты przyrody są obok parków narodowych najwyższą formą ochrony przyrody. Przed wejściem na ich teren upewnijmy się, czy zostały udostępnione i w jakich miejscach można się po nich poruszać. Uszanujmy ich mieszkańców. Dzięki temu będziemy mogli cieszyć się unikalną przyrodą znajdującą się na wyciągnięcie ręki, mając swój osobisty wkład w jej ochronę.

Rezerwat przyrody

Kawęczyn

Data utworzenia: 29 grudnia 1998 r.

Powierzchnia rezerwatu: 69,7 ha

Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych ciepłolubnych gatunków roślin naczyniowych i ich stanowisk

Charakterystyczne zbiorowiska roślinne: grądy i bory mieszane

Wybrane gatunki roślin: lilia złotogłów, pięciornik biały, groszek skrzydlasty, naparstnica zwyczajna

Forma udostępnienia: ruch pieszy i rowerowy po wyznaczonym szlaku

Zarządzający: Nadleśnictwo Drewnica

Rezerwat przyrody

Olszynka Grochowska

Data utworzenia: 1 stycznia 1984 r.

Powierzchnia rezerwatu: 59,4 ha

Powierzchnia otuliny rezerwatu: 111,5 ha

Cel ochrony: zachowanie ze względów historycznych, krajobrazowych i społecznych fragmentu lasu rosnącego na obszarze pola bitwy pod Grochowem w roku 1831

Charakterystyczne zbiorowiska roślinne: grąd subkontynentalny, łęg jesionowo-olszowy, ols

Wybrane gatunki zwierząt: kapturka, muchołówka żałobna, słowik szary, zaganiacz, rudzik, bóbr

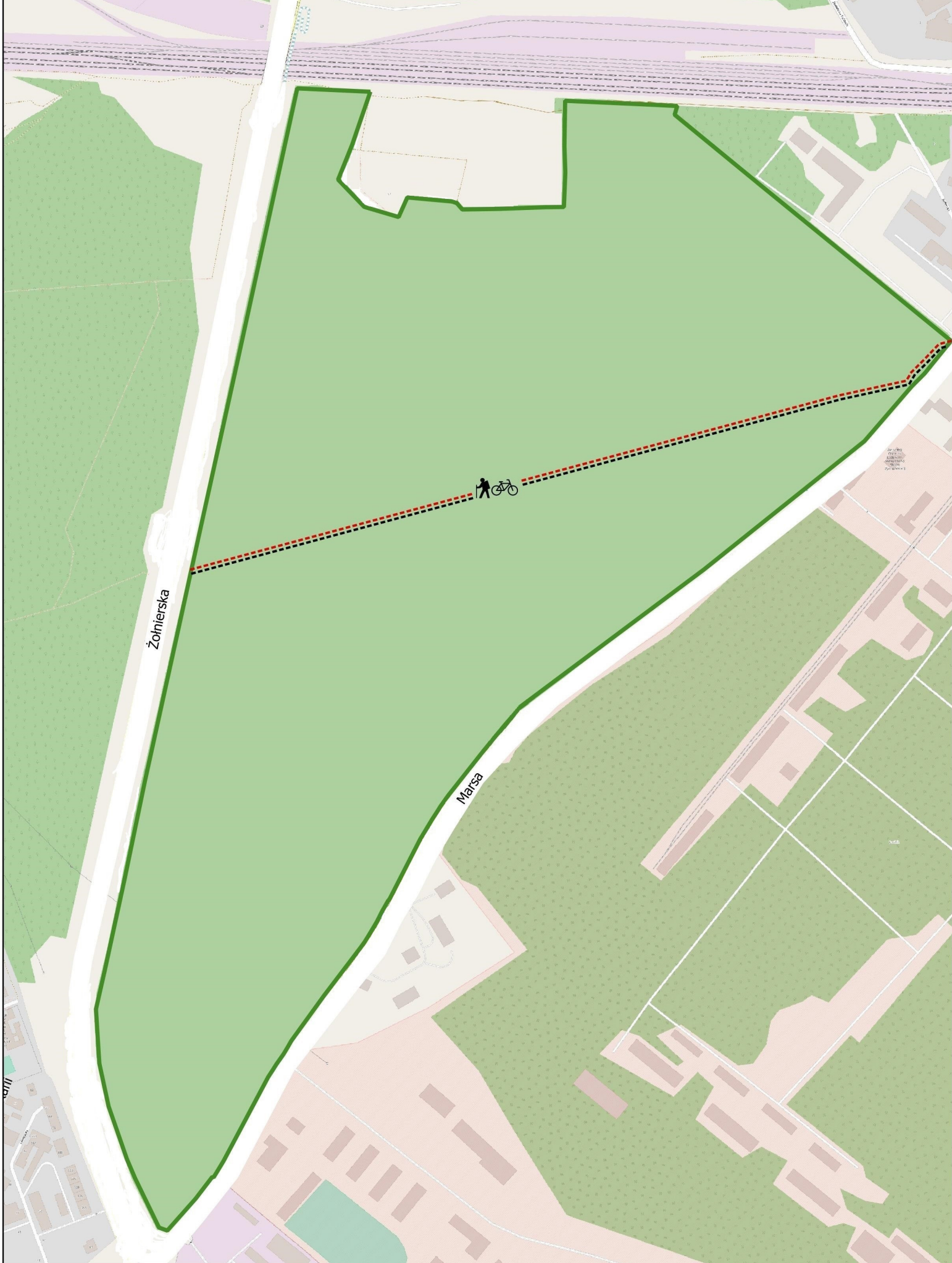
Forma udostępnienia: ruch pieszy po wyznaczonych szlakach

Zarządzający: Lasy Miejskie – Warszawa

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Warszawie, www.wfosigw.pl

Żołnierska

Marsa

granica rezerwatu

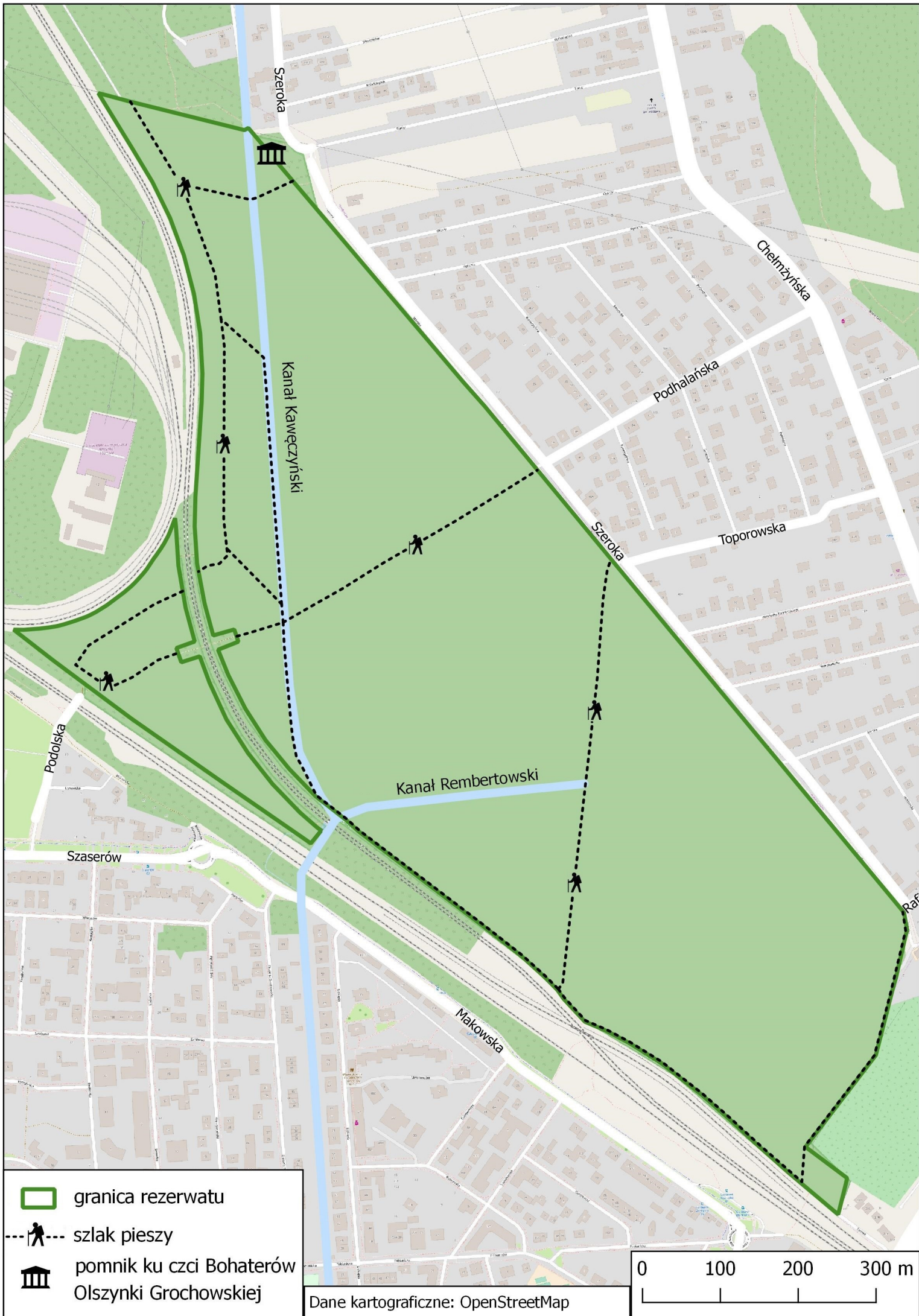

szlak pieszo-rowerowy

Dane kartograficzne: OpenStreetMap

Szeroka

Kanał Kawęczynski

Chełmińska

Podhalańska

Toporowska

Szeroka

Kanał Rembertowski

Podolska

Szaserów

Makowska

- granica rezerwatu
- szlak pieszy
- pomnik ku czci Bohaterów Olszynki Grochowskiej

Dane kartograficzne: OpenStreetMap